

طب اکبری

(ترجمہ شرح الأسباب و العلامات)

جلد دوم

نکاشۃ

محمد اکبر ارزانی دہلوی (شاہ ارانی)

(پزشک سده ۱۱ و ۱۲ ه. ق.)

به کوشش

دکتر مسعود غلامیہ

دکتر یوسف بیگ باباپور

سرشناسه	شاه‌ارزانی، محمداکبر بن محمد، قرن ۱۲ ق.
عنوان قراردادی	شرح الاسباب و العلامات فی الطب. فارسی.
عنوان و نام پدیدآور	طب اکبری: (ترجمه شرح‌الاسباب و العلامات) / نگاشته محمداکبر ارزانی‌دهلوی (شاه‌ارزانی)؛ به کوشش مسعود غلامیه، یوسف بیگ‌باباپور.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات المعی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	ج: ۲؛ مصور.
شابک	دوره: 4-978-600-7658-02-4 ج: ۱: 2-978-600-7658-16-1 جلد: ۲.
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتاب حاضر ترجمه‌ی کتاب "شرح‌الاسباب و العلامات فی الطب" اثر نفیس‌بن‌عوض که این کتاب نیز شرحی بر کتاب "الاسباب و العلامات" تالیف محمدبن‌علی سمرقندی است.
عنوان دیگر	ترجمه شرح‌الاسباب و العلامات.
موضوع	سمرقندی، محمدبن علی، - ۱۹ق. . الاسباب و العلامات — نقد و تفسیر.
موضوع	پزشکی اسلامی — متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	پزشکی سنتی — متون قدیمی تا قرن ۱۴
شناسه افزوده	غلامیه، مسعود، ۱۳۴۶ - گردآورنده
شناسه اف-ده	بیگ باباپور، یوسف، ۱۳۵۷ - گردآورنده
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ ۴۲۲۹-۵الف/س R1۲۸/۳
رده بندی دیوبند	۶۱۰/۹۱۷۶۷۱
شمار کتابت ملی	۴۰۰۷۰۸۲

تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۴۶۶۵۶

انتشارات المعی

نشانی: بلوار کشاورز، خیابان عبدالله‌زاده، کوچه ربیعا، پلاک ۴۰
تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۵۳۴۱۱

طب اکبری (ترجمه شرح‌الاسباب و العلامات) جلد دوم

محمد اکبر ارزانی دهلوی (شاه‌ارزانی)

به کوشش: دکتر مسعود غلامیه و دکتر یوسف بیگ باباپور
انتشارات المعی

نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۷۰۰ نسخه

بهای دوره دو جلدی: ۸۰۰۰۰۰ ریال

شابک: دوره: ۴-۲-۹۷۸-۶۰۰-۷۶۵۸-۹۷۸-۶۰۰-۷۶۵۸-۱۶-۱ جلد دوم: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۵۸-۱۶-۱

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از دبیرخانه دائمی تدوین دانشنامه تاریخ پزشکی ایران و اسلام ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

باب چهاردهم: در بیماری یرقان و در امراض طحال..... ۵۱۳	باب سیزدهم: اندر امراض کبد..... ۴۸۱
فصل اول: در یرقان..... ۵۱۳	تشریح کبد..... ۴۸۱
قسم اول: در یرقان اصغر..... ۵۱۳	فصل اول: اندر سوء مزاج جگر..... ۴۸۲
قسم دوم: یرقان حاصل از سوء مزاج گرم جگر؛..... ۵۱۳	قسم اول: آنکه گرم بود..... ۴۸۲
قسم دوم: در یرقان اسود،..... ۵۱۸	قسم دوم: آنکه سوء مزاج سرد بود..... ۴۸۳
فصل دوم: در امراض مختصه طحال..... ۵۲۰	قسم سوم: آنکه سوء مزاج خشک بود..... ۴۸۴
تشریح طحال..... ۵۲۰	قسم چهارم: آنکه سوء مزاج رطب بود..... ۴۸۴
قسم اول: اندر سوء مزاج طحال،..... ۵۲۰	فصل دوم: در ضعف کبد..... ۴۸۵
قسم دوم: اندر ورم الطحال، بر چند گونه است:..... ۵۲۲	فصل سوم: در سده کبد..... ۴۸۷
قسم سوم: اندر تفتیح طحال،..... ۵۲۴	فصل چهارم: در سده ماساریقا..... ۴۸۹
قسم پنجم: اندر سده طحال..... ۵۲۵	فصل پنجم: در نفخه الکبد..... ۴۸۹
قسم ششم: اندر نفخه الطحال،..... ۵۲۶	فصل ششم: در وجع الکبد..... ۴۹۰
قسم هفتم: اندر حجاره الطحال،..... ۵۲۶	فصل هفتم: در شرقة..... ۴۰۱
	فصل هشتم: در ورم الکبد..... ۲
باب پانزدهم: اندر امراض امعاء..... ۵۲۷	قسم اول: در ورم دموى..... ۴۹۰
تدریج امعاء..... ۵۲۷	قسم دوم: در ورم صفراوى..... ۴۹۲
فصل اول: اندر زلق الامعاء..... ۵۲۹	قسم سوم: در ورم بلغمى..... ۴۹۲
فصل دوم: اندر اسهال که از نفس روده آید فقط..... ۵۳۲	قسم چهارم: در ورم سوداوى..... ۴۹۳
قسم اول: اندر اسهال دموى معوى..... ۵۳۲	قسم پنجم: در ورم جگر که از ضربه و سقطه عارض شود..... ۴۹۴
قسم دوم: در اسهال سحج..... ۵۳۳	فصل نهم: در ورم عضلات که در شکم است..... ۴۹۴
فصل سوم: اندر برآمدن زردی و زردی ریم از نفس امعاء..... ۵۳۶	فصل دهم: در دبيله کبد..... ۴۹۵
فصل چهارم: اندر زحیر..... ۵۳۸	فصل یازدهم: در بثور سطح کبد..... ۴۹۷
قسم اول: آنکه رطوبت شور اندک به امعاء مستقیم آید و به سبب لذع بر دفع براز میساند..... ۵۳۸	فصل دوازدهم: در خفقه الکبد..... ۴۹۷
قسم دوم: آنکه ماده صفراوى نیر زحیر آرد..... ۵۳۸	فصل سیزدهم: در حصاه الکبد..... ۴۹۷
قسم سوم: اندر زحیر که از ورم گرم که در معای مستقیم عارض شود پدید آید..... ۵۳۸	فصل چهاردهم: در تصفّر الکبد..... ۴۹۸
قسم چهارم: آنکه زبل خشک در امعاء دقاق بند شود..... ۵۳۹	فصل پانزدهم: در قیام الکبد..... ۴۹۸
قسم پنجم: آنکه سردی مفرط به مقعد رسد باطنا و خارجا..... ۵۴۰	فصل شانزدهم: در سوء القنیه..... ۵۰۳
قسم ششم: آنکه متاذی شود مقعد و معاء مستقیم از برآمدن ثقل سخت یا به واسطه نشستن بر چیزی سخت زمان طویل؛..... ۵۴۰	فصل هفدهم: در استسقاء..... ۵۰۴
	قسم اول: در لحمى،..... ۵۰۴
	قسم دوم: در زقّى..... ۵۰۷
	قسم سوم: در طبلى..... ۵۰۹
	قسم چهارم: در استسقای طبلى..... ۵۰۹

قسم سوم: آنکه مستدیر الهیث باشند..... ۵۵۵
 قسم چهارم: آنکه خرد بود شبیه به گرمی که در سر که
 و پنیر می‌افتد..... ۵۵۶

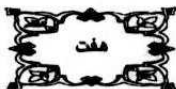
باب شانزدهم: اندر امراض مقعد..... ۵۵۷

فصل اول: اندر بواسیر..... ۵۵۷
 قسم اول: آنکه بر سر رگ‌های مقعد، فزونی‌ها پدید آید
 از خون غلیظ سوداوی..... ۵۵۷
 قسم دوم: آنکه مسمی است به ریاح البواسیر..... ۵۶۰
 فصل دوم: اندر ناصور مقعد..... ۵۶۱
 فصل سوم: اندر اورام مقعد..... ۵۶۲
 قسم اول: اندر ورم گرم..... ۵۶۲
 قسم دوم: در ورم سرد مقعد..... ۵۶۳
 فصل چهارم: اندر شقاق مقعد..... ۵۶۳
 فصل پنجم: اندر استرخای شرح..... ۵۶۴
 فصل ششم: اندر خروج مقعد..... ۵۶۵
 فصل هفتم: اندر قروح المقعد..... ۵۶۶
 فصل هشتم: اندر حکه مقعد..... ۵۶۶

باب هفدهم: در امراض کلیه..... ۵۶۷

فصل اول: اندر سوء مزاج کلیه..... ۵۶۷
 قسم اول: در سوء مزاج حار ساذج..... ۵۶۸
 قسم دوم: در سوء مزاج حار دموی..... ۵۶۸
 قسم سوم: در سوء مزاج حار صفراوی..... ۵۶۸
 قسم چهارم: در سوء مزاج بارد..... ۵۶۸
 فصل دوم: اندر هزال کلیه..... ۵۶۹
 فصل سوم: اندر ضعیف کلیه..... ۵۶۹
 فصل چهارم: اندر ریح کلیه..... ۵۷۱
 فصل پنجم: اندر ورم الکلیه..... ۵۷۱
 فصل ششم: اندر قروح کلیه..... ۵۷۴
 فصل هفتم: اندر جرب الکلیه..... ۵۷۶
 فصل هشتم: در ذیابیطس..... ۵۷۷
 قسم اول: آنکه سوء مزاج گرم مفرط در گرده افتد..... ۵۷۷
 قسم دوم: آنکه سوء مزاج سرد بر تمام بدن یا بر گرده
 فقط مستولی شود جهت رسیدن برد شدید یا نوشیدن
 آب سرد و مانند آن..... ۵۷۷
 فصل نهم: اندر حصاء و رمل که در گرده پدید آید..... ۵۷۸

قسم هفتم: آنکه در خلو معده و امعاء ترشی خورده شود
 و بدان سبب زحیر افتد..... ۵۴۰
 فصل پنجم: اندر مفص..... ۵۴۱
 قسم اول: آنکه باد غلیظ در امعاء بند شود و به واسطه
 تمدد درد آرد..... ۵۴۱
 قسم دوم: آنکه صفرا بر امعاء آید و از کیفیت لذاعه الم
 احداث نماید..... ۵۴۱
 قسم سوم: آنکه سوء مزاج گرم ساده در امعاء افتد و به
 کیفیت خویش مفص آرد..... ۵۴۱
 قسم چهارم: آنکه بلغم بورقی شور بر امعاء آید و به
 کیفیت بورقه احداث مفص نماید..... ۵۴۱
 قسم پنجم: آنکه خلط خام غلیظ بلغمی در امعاء چسبد
 و به سبب غلظت نفقت، مندفع نشود و مفص
 آرد..... ۵۴۲
 قسم ششم: آنکه ریح خشک بر روده بند شود و به
 زحیر برنیاید..... ۵۴۲
 قسم هفتم: آنکه ورم در امعاء عاص شود و مفص
 آرد..... ۵۴۲
 قسم هشتم: آنکه حیات و حب الی عیال با مفاصل
 شود..... ۵۴۲
 قسم نهم: اندر مفص که بعد از شرب ادویه و جله
 پدید آید..... ۵۴۲
 فصل ششم: اندر نفخ و قراقر امعاء..... ۵۴۳
 فصل هفتم: اندر قولنج..... ۵۴۳
 قسم اول: آنکه بلغم غلیظ زجاجی مختلط شود با ثفل
 و در اعور و قولون بسته گردد و قولنج آرد..... ۵۴۳
 قسم دوم: آنکه باد غلیظ در طبقات روده‌ها بسته شود
 و به واسطه احداث تمدد در امعاء و ضیق در مجری
 قولنج آرد..... ۵۴۵
 قسم سوم: در قولنج ورمی، بر چند گونه است..... ۵۴۶
 قسم چهارم: در قولنج التوایی و فتقی..... ۵۴۸
 قسم پنجم: اندر قولنج ثفلی..... ۵۴۹
 قسم ششم: اندر قولنج صفراوی..... ۵۵۲
 قسم هفتم: آنکه به مشارکت عضوی پدید آید..... ۵۵۲
 فصل هشتم: اندر حصر..... ۵۵۴
 فصل نهم: اندر دیدان..... ۵۵۴
 قسم اول: آنکه مسمی است به حیات..... ۵۵۴
 قسم دوم: آنکه عریض باشند همچون دانه کدو..... ۵۵۵

قسم دوازدهم: آنکه حس مثانه ضعیف شود و از لذع بول متنبه نگردد تا دفع بول نماید.....	۵۹۵
قسم سیزدهم: آنکه خلع مثانه موجب احتباس شود.....	۵۹۵
قسم چهاردهم: حادث از ورم اعضای مجاور؛.....	۵۹۵
قسم پانزدهم: آنکه فقراتی که محاذی مثانه است زوال پذیرد و عسر البول آرد.....	۵۹۵
فصل یازدهم: اندر تقطیر بول.....	۵۹۶
قسم اول: آنکه بول حذت پذیرد به سبب اخلاط گرم.....	۵۹۶
قسم دوم: آنکه قوت ماسکه ضعیف شود به سبب ضعف جرم مثانه یا سردی مزاج او یا به سبب استرخای عضله‌یی که مطیف یعنی پیچیده شده بر مثانه است.....	۵۹۶
قسم سوم: تقطیر حادث از عسر البول؛.....	۵۹۷
فصل دوازدهم: اندر سلس البول.....	۵۹۷
قسم اول: آنکه مثانه یا عضله که محیط اوست مسترخشی شود به واسطه فرط برودت و رطوبت.....	۵۹۷
قسم دوم: آنکه فقرات که در برابر مثانه است زوال یابد به خارج یا داخل به وقوع ضربه یا سقطه.....	۵۹۷
قسم سوم: آنکه سوء مزاج گرم مفرط به مثانه عارض شود.....	۵۹۸
قسم چهارم: حادث از اورام اعضای مجاور؛.....	۵۹۸
قسم پنجم: حادث از استسحال مدرات؛.....	۵۹۸
قسم ششم: آنکه خلع المثانه به سبب این علت شود.....	۵۹۸
فصل سیزدهم: اندر بول سرد؛ در فحاش، این علت، کودکان را بسیار افتد.....	۵۹۸
فصل چهاردهم: اندر بول الدم.....	۵۹۹
قسم اول: آنکه رگی از گرده گشاده شود یا شکافته گردد.....	۵۹۹
قسم دوم: آنکه گرده یا جگر ضعیف گردد.....	۵۹۹
قسم سوم: آنکه رگ‌های اعضاء بول متاثر شوند.....	۶۰۰

باب نوزدهم: اندر امراض که به مردان مخصوص است.....

فصل اول: اندر نقصان باه.....

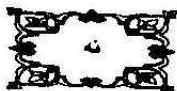
باب هیجدهم: اندر امراضی که مخصوص به مثانه است و امراضی که هم از گرده افتد و هم از مثانه.....

فصل اول: اندر اورام مثانه.....	۵۸۱
قسم اول: آنکه حار بود.....	۵۸۱
قسم دوم: آنکه از ماده بلغم رطب عارض شود.....	۵۸۳
قسم سوم: آنکه ورم صلب در مثانه ظاهر شود.....	۵۸۳
فصل دوم: اندر قروح مثانه.....	۵۸۳
فصل سوم: در جرب مثانه.....	۵۸۴
فصل چهارم: اندر جمود و بسته شدن خون در مثانه.....	۵۸۵
فصل پنجم: اندر وجع مثانه.....	۵۸۵
فصل ششم: اندر خلع "خانه".....	۵۸۶
فصل هفتم: اندر انتفاخ و یخ مثانه.....	۵۸۷
فصل هشتم: اندر حصاه المثانه.....	۵۸۷
فصل نهم: اندر حرقت و سوزش بول.....	۵۸۹
فصل دهم: اندر احتباس البول.....	۵۹۰
قسم اول: آنکه ورم گرده یا مثانه یا حلمات یا بیضها یا جمود خون و مده در مثانه یا ریح آن محدث احتباس شود.....	۵۹۰
قسم دوم: آنکه گوشت زیادتی در مجاری بول روید و احتباس آرد.....	۵۹۱
قسم سوم: حادث از استرخای عضله عاصره گردن مثانه؛.....	۵۹۲
قسم چهارم: آنکه خلط لزج در مجاری که از مثانه به قضیب می‌آید بچسبد و موجب سده گردد.....	۵۹۲
قسم پنجم: آنکه خلط حادث بر مثانه ریزد.....	۵۹۳
قسم ششم: آنکه زمانی طولیل بول در مثانه ماند.....	۵۹۳
قسم هفتم: آنکه قرحه یا بشره در مجاری بول پدید آید.....	۵۹۴
قسم هشتم: آنکه ضربه بر پشت و مثانه افتد.....	۵۹۴
قسم نهم: آنکه قبض و خشکی در مجرای بول افتد از حرارت شدید؛.....	۵۹۴
قسم دهم: آنکه در مثانه و مجاری بول تشنج افتد به واسطه انقباض بلغم بر اعصاب و رباطها.....	۵۹۵
قسم یازدهم: آنکه ارتفاع خصیه باعث احتباس گردد.....	۵۹۵

باب بیستم: در امراض صفاق و ثرب و مراق..... ۶۲۹
فصل اول: در قیله و فتق..... ۶۲۹
تشریح پوشش شکم..... ۶۲۹
قسم اول: در قیله الامعاء..... ۶۳۰
قسم دوم: در قیله الثرب..... ۶۳۱
قسم سوم: در قیله الريح..... ۶۳۲
قسم چهارم: در قیله الماء..... ۶۳۲
قسم پنجم: در قزو اللحمی..... ۶۳۳
قسم ششم: در فتق مراق البطن و فتق الاربيه..... ۶۳۴
فصل دوم: اندر نتو السره..... ۶۳۵

باب بیست و یکم: اندر بیماریهایی که به زنان مخصوص است و در رحم افتد..... ۶۳۷
تشریح رحم..... ۶۳۷
فصل اول: اندر عقر..... ۶۳۸
قسم اول: در عقر که از جانب زن بود..... ۶۳۸
قسم دوم: در عقر که از جانب مرد بود..... ۶۴۲
فصل دوم: اندر علامات حبل و فرق در میان تر و ماده..... ۶۴۴
قسم اول: در علامات حبل و فرق میان تر و ماده..... ۶۴۴
قسم دوم: در تدبیر حبالی یعنی زنان باردار..... ۶۴۵
قسم سوم: در کثرت اسقاط یعنی حمل افتادن..... ۶۴۷
قسم چهارم: در عسر ولادت..... ۶۴۹
قسم پنجم: در اخراج مشیمه محتبسه و جنین مرده..... ۶۵۱
قسم ششم: در احتباس نفاس..... ۶۵۲
قسم هفتم: در تدبیر تسکین وجع که در رحم افتد بعد از ولادت..... ۶۵۳
قسم هشتم: در ساق کردن و افکندن جنین..... ۶۵۳
قسم نهم: در تدبیر بازداشتن از حمل..... ۶۵۵
فصل سوم: اندر رجا..... ۶۵۵
فصل چهارم: اندر کثرت طمث..... ۶۵۸
فصل پنجم: اندر قروح و جراحت که در رحم افتد از اسباب خارجی یا داخلی..... ۶۶۱
فصل هفتم: اندر حگه و خارش که عارض رحم شود..... ۶۶۳
فصل هشتم: اندر بواسیر الرحم..... ۶۶۴
فصل نهم: اندر بثور رحم..... ۶۶۴
فصل دهم: اندر ثآلیل رحم..... ۶۶۵

قسم اول: در نقصان باه که سبب آن ضعف شهوت باشد..... ۶۰۱
قسم دوم: در نقصان باه که سبب او استرخاء آلت بود..... ۶۰۶
فصل دوم: در معظلمات قضیب..... ۶۰۷
قسم اول: آنچه قضیب را محکم و بزرگ کند..... ۶۰۸
قسم دوم: در تدبیر کیفیت جماع و اوقات آن..... ۶۰۸
فصل سوم: اندر سرعت انزال..... ۶۱۱
فصل چهارم: در کثرت شهوت جماع..... ۶۱۲
فصل پنجم: در کثرت درور منی و مذی و ودی..... ۶۱۴
فصل ششم: اندر منی الدم..... ۶۱۷
فصل هفتم: در کثرت احتلام..... ۶۱۷
فصل هشتم: اندر فرسودگی..... ۶۱۷
فصل نهم: اندر غذای غلطه..... ۶۱۸
فصل دهم: اندر ابنه..... ۶۱۹
فصل یازدهم: اندر اورام انثیین..... ۶۲۰
قسم اول: در آماس گرم..... ۶۲۰
قسم دوم: در آماس سرد که از کثرت بلغم افتد..... ۶۲۱
قسم چهارم: در ورم ریخی که در کیسه عارض شود..... ۶۲۱
فصل دوازدهم: در تعظیم الاتثیین..... ۶۲۲
فصل سیزدهم: اندر عاقونا..... ۶۱۲
فصل چهاردهم: اندر وجع که به انثیین و قضیب افتد..... ۶۲۲
فصل پانزدهم: اندر ارتفاع الخصیه و صغر الخصیه..... ۶۲۳
فصل شانزدهم: اندر دوالی صفن و صلابت او..... ۶۲۴
فصل هفدهم: اندر استرخاء الصفن..... ۶۲۴
فصل هجدهم: اندر قروح قضیب و خصیه و حوالی آن..... ۶۲۴
فصل نوزدهم: اندر حگه و خارش که در قضیب و انثیین افتد..... ۶۲۵
فصل بیستم: در اورام قضیب..... ۶۲۶
فصل بیست و یکم: در شقاق قضیب..... ۶۲۶
فصل بیست و دوم: در ثآلیل قضیب و بثور صلب که به قضیب و نواحی آن پدید آید..... ۶۲۶
فصل بیست و سوم: در سده که به مجرای قضیب افتد..... ۶۲۶
فصل بیست و چهارم: در اعوجاج قضیب..... ۶۲۷

قسم چهارم: در عرق النساء..... ۶۹۴	فصل یازدهم: اندر ناصور رحم..... ۶۶۵
فصل پنجم: اندر دوالی..... ۶۹۵	فصل دوازدهم: اندر سیلان رحم..... ۶۶۵
فصل ششم: اندر داء الفیل..... ۶۹۶	فصل سیزدهم: اندر احتباس طمث..... ۶۶۶
فصل هفتم: اندر وجع المعقب..... ۶۹۷	قسم اول: آنکه خون بدن کم شود..... ۶۶۶
فصل هشتم: اندر وجع کف الرجل..... ۶۹۸	قسم دوم: آنکه خون غلیظ شود به سبب پرودت یا مخالطت اخلاط غلیظه..... ۶۶۶
باب بیست و سوم: اندر حقیات..... ۶۹۹	قسم سوم: آنکه دهن رگهای رحم بند شود و بدان سبب حیض نیاید..... ۶۶۷
فصل اول: اندر حمی یوم..... ۷۰۰	قسم چهارم: آنکه ورم رحم موجب احتباس طمث شود..... ۶۶۷
قسم اول: در علامات و معالجات حمی یوم بر سبیل کلی..... ۷۰۱	قسم پنجم: آنکه قروح رحم مندمل شود و دهان رگهای آن را مسدود سازد..... ۶۶۷
قسم دوم: در علامات و معالجات حمی یوم بر سبیل تفصیل..... ۷۰۳	قسم ششم: آنکه رتق مانع طمث شود..... ۶۶۷
فصل دوم: اندر حمیات خلطیه..... ۷۱۴	قسم هفتم: آنکه سمن و فیهی مربوط به ضغط و مزاحمت خود اتسداد مسالک رحم نماید..... ۶۶۸
قسم اول: اندر حمی دموی..... ۷۱۶	قسم هشتم: آنکه رحم منحرف شود به جانب به نسبت که دهن رحم از مقابل فرج یک سو شود و بدان سبب خون برنیاید..... ۶۶۸
قسم دوم: اندر حمیات صفراویه بسیطه و مرکبه معلومه..... ۷۱۹	فصل چهاردهم: اندر رتق..... ۶۶۹
قسم سوم: اندر حمیات بلغمیه بسیطه..... ۷۳۲	فصل پانزدهم: اندر نتو الرحم..... ۶۶۹
قسم چهارم: اندر حمیات سوداویته..... ۷۳۸	فصل شانزدهم: اندر میلان الرحم..... ۶۷۱
فصل سوم: اندر حمی دق..... ۷۵۸	فصل هفدهم: اندر اورام رحم..... ۶۷۲
باب بیست و چهارم: اندر اورام و بثور که به ظاهر بدن پدید آید و آنچه به ظاهر تن تعلق دارد..... ۷۷۳	فصل هجدهم: اندر سرطان رحم..... ۶۷۴
فصل اول: در اورام و بثور و آکله و جذام و مانند آن..... ۷۷۳	فصل نوزدهم: اندر دبيله رحم..... ۶۷۵
مقاله اول: در فلفله بی..... ۷۷۳	فصل بیستم: اندر اختناق رحم..... ۶۷۵
مقاله دوم: اندر بافتن..... ۷۷۴	فصل بیست و یکم: اندر جمع آمدن آب در رحم..... ۶۷۸
مقاله چهارم: اندر جم..... ۷۷۶	فصل بیست و دوم: در نفخه رحم..... ۶۷۸
مقاله پنجم: اندر نمله..... ۷۷۶	باب بیست و دوم: اندر امراض که در پشت و اطراف پدید آید..... ۶۷۹
مقاله ششم: اندر جاورسیه..... ۷۷۷	فصل اول: اندر حدبه..... ۶۷۹
مقاله هفتم: اندر نار فارسی..... ۷۷۷	فصل دوم: اندر وجع ظهر..... ۶۸۱
مقاله هشتم: اندر نقاطات..... ۷۷۸	فصل سوم: اندر وجع خاصره..... ۶۸۳
مقاله نهم: اندر شری..... ۷۷۸	فصل چهارم: اندر وجع المفاصل..... ۶۸۳
مقاله دهم: اندر ماسرا..... ۷۷۹	قسم اول: اندر وجع الفاصل..... ۶۸۴
مقاله یازدهم: اندر طاعون..... ۷۸۰	قسم دوم: در نفرس..... ۶۹۱
مقاله دوازدهم: اندر آماسها..... ۷۸۲	قسم سوم: در وجع الورك..... ۶۹۲
مقاله سیزدهم: اندر آکله..... ۷۸۳	
مقاله چهاردهم: اندر دمل..... ۷۸۴	
مقاله پانزدهم: اندر دبيله..... ۷۸۴	

۸۱۹.....	مقاله هفتم: اندر وشم	۷۸۵.....	مقاله شانزدهم: اندر خراج
۸۲۰.....	مقاله هشتم: اندر بادشنام		مقاله هفدهم: اندر ورم رخو که به اودیما مستی است
۸۲۰.....	مقاله نهم: اندر فساد لون	۷۸۷.....	
۸۲۲.....	فصل سوم: اندر حزاز	۷۸۷.....	مقاله هجدهم: اندر ورم ریخی
۸۲۲.....	فصل چهارم: اندر شقوق اطراف و وجه و شفه	۷۸۸.....	مقاله نوزدهم: اندر سلعه
۸۲۴.....	فصل پنجم: اندر قشف و تقشر جلد	۷۸۹.....	مقاله بیستم: بیستم اندر غدد و عقد
۸۲۴.....	فصل ششم: اندر سحوج جلد	۷۹۰.....	مقاله بیست و یکم: اندر فوجشلا
۸۲۷.....	باب بیست و پنجم: اندر امراض مو	۷۹۱.....	مقاله بیست و دوم: اندر خنازیر
۸۲۷.....	فصل اول: اندر داء الثعلب و داء الحیة	۷۹۲.....	مقاله بیست و سوم: اندر ورم صلب
۸۲۹.....	فصل دوم: اندر انتشار و تساقط شعر	۷۹۳.....	مقاله بیست و چهارم: اندر سرطان
۸۳۱.....	فصل سوم: اندر صلغ	۷۹۴.....	مقاله بیست و پنجم: اندر عرق مدنی
۸۳۱.....	فصل چهارم: اندر تشقق شعر	۷۹۵.....	مقاله بیست و ششم: اندر جذام
۸۳۱.....	فصل پنجم: اندر نموسه	۷۹۷.....	مقاله بیست و هفتم: اندر سعفه
۸۳۲.....	فصل ششم: اندر شیب	۸۰۰.....	مقاله بیست و هشتم: اندر جرب
.....	فصل هفتم: در محافظت شعر تا به حال طبیعی بماند	۸۰۱.....	مقاله بیست و نهم: اندر حرکات
۸۳۳.....	فصل هشتم: اندر تطویل شعر	۸۰۲.....	مقاله سیام: اندر حفر
۸۳۳.....	فصل نهم: اندر انبات شعر	۸۰۲.....	مقاله سی و یکم: اندر قوب
۸۳۴.....	فصل دهم: اندر خلق شعر	۸۰۳.....	مقاله سی و دوم: اندر بثور صغار
۸۳۴.....	فصل یازدهم: در منع انبات موی	۸۰۴.....	مقاله سی و سوم: اندر بثور لبنی
۸۳۴.....	فصل دوازدهم: در تجعید شعر	۸۰۵.....	مقاله سی و چهارم: اندر بنات اللیل
۸۳۴.....	فصل یازدهم: در ترقیق شعر	۸۰۶.....	مقاله سی و پنجم: اندر ثالیل
۸۳۵.....	فصل شانزدهم: در تسبیط شعر	۸۰۶.....	مقاله سی و ششم: اندر بلخیه
۸۳۵.....	فصل پانزدهم: در تسوید شعر	۸۰۶.....	مقاله سی و هفتم: اندر بطم
۸۳۵.....	فصل شانزدهم: در تحمیر و تبییض شعر	۸۰۶.....	مقاله سی و هشتم: اندر توتہ
.....		۸۰۶.....	مقاله سی و نهم: اندر داخس
.....		۸۰۷.....	مقاله چهل و یکم: اندر بثور غریبه نادر الوقوعه
۸۳۷.....	باب بیست و ششم: اندر امراض الاظفار	۸۰۷.....	
۸۳۷.....	فصل اول: در برص الاظفار	۸۰۹.....	مقاله چهل و دوم: اندر آبله فرنگ
۸۳۷.....	فصل دوم: در صفره الاظفار		
۸۳۷.....	فصل سوم: اندر وجع الاظفار	۸۱۱.....	مقاله چهل و سوم: اندر حصبه و جدری و حمیقا
۸۳۷.....	فصل چهارم: جذام و تعقق الاظفار	۸۱۴.....	فصل دوم: اندر امراضی که به لون تعلق دارد
۸۳۸.....	فصل پنجم: در تشقق الاظفار	۸۱۴.....	مقاله اول: اندر برص ابیض
۸۳۸.....	فصل ششم: در تقلع الاظفار	۸۱۶.....	مقاله دوم: اندر بهق ابیض
۸۳۹.....	فصل هفتم: در انتفاخ و خارش الاظفار		مقاله سوم: اندر بهق اسود و برص اسود: این مقاله را به دو قسم بیان کنم:
۸۳۹.....	فصل هشتم: در رض الاظفار	۸۱۶.....	
۸۳۹.....	فصل نهم: در طلقیه	۸۱۷.....	مقاله چهارم: اندر کلف و نمش و برش
۸۳۹.....	فصل دهم: در موت الدم تحت الظفر	۸۱۸.....	مقاله پنجم: اندر خیلان
.....		۸۱۹.....	مقاله ششم: اندر خضرت

مقاله هشتم: اندر جراحه العض و جراحه العصب.....	۸۵۹
مقاله نهم: اندر جراحات العرق.....	۸۵۹
مقاله دهم: اندر جراحی که شظایای استخوان در آن باشد.....	۸۶۱
فصل چهاردهم: فی نشوب النصل و الشوک و غیره.....	۸۶۱
فصل پانزدهم: فی القروح.....	۸۶۲
فصل شانزدهم: اندر سقطه و ضربه.....	۸۷۰
فصل هفدهم: اندر تدبیر کسی که او را به سیاط یعنی تازیانه یا به چوب زده باشند.....	۸۷۲
فصل هجدهم: فی الکسر و الخلع و الوئی و الوهن و الوهی.....	۸۷۳
قسم اول: در کسر.....	۸۷۳
قسم دوم: در خلع.....	۸۷۸
قسم سوم: در وئی.....	۸۸۲
قسم چهارم: در وهن و وهی.....	۸۸۲
فصل نوزدهم: در تدبیر مسموم به سبیل کلیه و طریقه احتراز از آن.....	۸۸۳
فصل بیستم: اندر بیان ادویه سمیه و سموم بمعیه علامات و مالحات آن.....	۸۸۵
قسم اول: در معدنیات.....	۸۸۵
قسم دوم: در نباتات.....	۸۸۷
قسم سیم: در حیوانیات.....	۸۹۱
فصل بیست و یکم: در معالجه گزیدن مار و دیگر جانوران زهردار.....	۸۹۴
فصل بیست و دوم: اندر معالجه زدن حیوانات علی سبیل التفصیل.....	۸۹۶
فصل بیست و سوم: در طرد البرص.....	۹۰۵
فصل بیست و چهارم: در ذکر منافعی یعنی داغ و ذکر بیماری‌ها که علاج آن را به داغ کنند.....	۹۰۷

باب بیست و هفتم: در امراض متفرقه.....	۸۴۱
فصل اول: در قمل و صبیان.....	۸۴۱
فصل دوم: در کثرت عرق.....	۸۴۲
فصل سوم: در عرق الدم و عرق الدموی.....	۸۴۴
فصل چهارم: اندر هزال و سمن مفرطین.....	۸۴۴
قسم اول: در تسمین.....	۸۴۴
قسم دوم: در تهزیل.....	۸۴۶
فصل پنجم: در تشنج جلد سر.....	۸۴۷
فصل ششم: در تشنج جلد جبهه.....	۸۴۸
فصل هفتم: در تعظیم اعضاء.....	۸۴۸
فصل هشتم: در انتفاخ و حنّه اصابع.....	۸۴۹
فصل نهم: در تقرح القسط و حمرتها.....	۸۴۹
فصل دهم: در صنان.....	۸۴۹
فصل یازدهم: در فساد الاطراف بالبرد.....	۸۵۱
فصل دوازدهم: در سوختن از آتش و آب گرم و روغن گرم و جز آن.....	۸۵۱
قسم اول: فی حرق النار.....	۸۵۱
قسم دوم: فی حرق الذهن الحار.....	۸۵۲
قسم سوم: فی حرق الماء الحار.....	۸۵۲
قسم چهارم: الاحتراق من الصواعق.....	۸۵۳
قسم پنجم: فی الاحتراق من الشمس.....	۸۵۳
قسم ششم: فی الاحتراق الجلد من غسل البلاد.....	۸۵۴
قسم هفتم: فی الاحتراق اللسان من التوره.....	۸۵۴
فصل سیزدهم: فی الجراحات.....	۸۵۴
مقاله اول: اندر جراحات و بیان اقسام او.....	۸۵۴
مقاله دوم: در جراحات صغیر و بسیط و آنکه مستوی الشفاة بود و غایر نباشد.....	۸۵۵
مقاله سوم: در جراحات که کبیر و غایر بود.....	۸۵۵
مقاله چهارم: اندر جراحات منفصل المضعه.....	۸۵۶
مقاله پنجم: اندر جراحات مرکب.....	۸۵۷
مقاله ششم: اندر جراحات الراس.....	۸۵۷
مقاله هفتم: اندر جراحات البطن.....	۸۵۸